

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

SZAKDOLGOZATOK BÉRÍRATÁSA

Ki mit követ el, mi a szankció és hogyan szankcionálandó e cselekmény?

Szerző:

Dr. Ziegler Dezső Tamás*

Budapest,

2014. január

* Tudományos munkatárs, MTA TK Jogtudományi Intézete, megbízott előadó, ELTE Társadalomtudományi Kar, Európai Tanulmányok Tanszék, tanársegéd, NKE. A szerző ezúton szeretne köszönetet mondani Hollán Miklósnak és Majtényi Baláznak a probléma kapcsán adott tanácsaiért és felvetéseiért. Természetesen a szövegben elkövetett minden esetleges hiba a szerző kizárólagos felelőssége.

I. BEVEZETÉS

A közelmúltban egyre többször merül fel a szakdolgozatok mással, ellenérték fejében történő megíratásának (béríratás, *ghostwriting*)¹ kérdése. A probléma jelentős, és érdekes módon valahogy nem áll a figyelem középpontjában, valószínűleg azért, mert egyelőre a plagizálás (más már megjelent szellemi tulajdonának, például könyvfejezetének vagy cikkének egyszerű beépítése a szövegbe), mondhatni a probléma „klasszikus”, fapadosabb formája köti le a média figyelmét. A béríratásról tudjuk jól (csak rá kell keresni az interneten a vonatkozó cégekre, elég egy egyszerű keresés), hogy komoly iparág épült rá, tömegesen működnek hasonló „szellemi gyárak” például Kínában vagy az Egyesült Államokban. E cégek több száz főt alkalmaznak és különböző munkák megíratására szakosodtak (nem pusztán szakdolgozatokra, gyakorlatilag pénzért bármit megírnak, tudományos és nem tudományos munkákat egyaránt). A téma az Egyesült Államokban a Legfelsőbb Bíróság ítéleteinek háttere, kapcsán is felmerül hiszen a bírák számára a titkáraik háttérmunkája kiemelkedő jelentőségű.² Ezen túlmenően is érdekesek lehetnek az ügyvédi munka egyes aspektusai: gondot okozott ugyanis, hogy ügyvédi irodák nevüket nem vállalva készítenek el jogi dokumentumokat, amelyeket magánszemélyek bíróságokon bemutatnak: utóbbi szigorú értelmezés szerint a bíróság megtévesztésének is minősülhetne.³ Nemzetközi szinten felmerült a gyógyszergyárak által orvosoknak-kutatóknak nyújtott támogatás és az azért adott ellenszolgáltatás kérdése is.⁴ Ha egy gyógyszergyár rendel meg egy-egy írást, egyértelműen kiegyensúlyozatlanná válhat az írás tartalma bizonyos összetevők tekintetében. Utólag persze elég nehéz bebizonyítani, hogy valakit a háttérből inspiráltak-e, vagy sem, ha etikai kritériumokat fel is lehet állítani.

Úgyszintén kritizálható a professzorok által a hallgatói dolgozatok/írások „ellopása” is, amikor az egyetemi tanárok helyett a hallgatóik/PhD hallgatóik írják a cikkeket.⁵ Hasonló esetekről tudományos berkekben Magyarországon is tudunk, sőt, azt is lehet látni, hogy egészen messzire is el lehet jutni a magyar egyetemi-akadémiai rendszerben ezzel a technikával, csak a megfelelő „kiszervezést” kell

¹ A magam részéről azért használom a továbbiakban a béríratás kifejezést, mert legfőképp az ellenérték fejében történő szakdolgozat-íratással foglalkozom. Ezen felül a béríratás számomra némiképp pejoratívabb felhanggal bír, hiszen itt ellenértékért történik valaminek az íratása.

² Jeffrey S. Rosenthal & Albert H. Yoon, 'Judicial Ghostwriting: Authorsip on the Supreme Court' 96 *Cornell Law Review* 2010 1307.

³ Jona Goldschmidt, 'In Defense of Ghostwriting' 29 *Fordham Urban Law Journal* 2001 1145.

⁴ Andrew M. Seaman, 'Many medical journals lack ghostwriting policies', «<http://www.reuters.com/article/2013/04/09/us-health-ghostwriting-idUSBRE93813720130409>» Simon Stern, Trudo Lemmens, 'Legal Remedies for Medical Ghostwriting: Imposing Fraud Liability on Guest Authors of Ghostwritten Articles' 9 *PLoS Medicine* 1-5

⁵ Lisa G. Lerman, 'Misattribution in Legal Scholarship: Plagiarism, Ghostwriting and Authorship' 42 *South Texas Law Review* 2001 467.

megoldani, ami egyes kollégáknak bizonyos esetekben nem okoz nagy gondot. Így tudunk például olyan professzorról, aki be sem tudja kapcsolni a számítógépet, mégis a tudományos publikációi (valamint kapcsolatai és némi arrogancia) alapján viszonylag nagy elismertségnek örvend, annyira, hogy fontosabb pozíciókhoz tud jutni, mint becsületesebb kollégái. Valamiért persze az oktató kollégák másként tekintenek a hallgatók által másolt/vett dolgozatokra. Valószínűleg ennek a hallgatók sebezhetősége az oka, hiszen ha valaki viszonylag védtelen helyzetben van, rögtön másként tekintenek rá, mintha egy egyetemi professzor követi el szinte ugyanazt, ráadásul évtizedeken keresztül, a folyamatos csalásokra felépítve egy szakmai karriert. Tény az is ugyanakkor, hogy egy szakdolgozat esetén a hallgató a diplomájához segíti magát hozzá, míg egy oktató/kutató „csak” a szakmai kompetenciáit hamisítja meg. Viszont utóbbi által komplett életutak válhatnak gyakorlatilag értékelhetetlenné, ráadásul tudjuk, hogy a hasonló tanároknak például a PhD hallgatók csak addig kellenek, amíg azok a cikkeket írják helyettük, a képzés elvégzése után általában feleslegessé válnak, hiszen kevésbé lehet sakkban tartani őket, és a korábbi hallgatók immáron szeretnének a saját nevük alatt dolgozni.

Emellett persze fontos kijelenteni, hogy nyilvánvaló, a dolgozatok másolása és béríratása az egész felsőoktatás céljával ellentétes és alapvetően káros jelenség. Ilyen értelemben az, hogy más területen mi folyik, értékelhetetlen érv: nem lehet sem a felsőoktatás minőségével, sem mások (például egyetemi tanárok) etikátlan magatartásával takarózni, ha valaki ezt az utat járja. Ráadásul a béríratás az egyetlen pontot negligálja, ahol a hallgató a hazai viszonyok között, egy alapvetően avitt, poroszos és autoriter módon felépített, az önállóságot és független gondolkodásmódot kimondottan büntető, a szellemi beszűkültséget és vezethetőséget jutalmazó, az egyéni képességek fejlesztésére szinte semmilyen hangsúlyt nem fektető oktatási rendszer „vívmányai” helyett kiélhetné, illetve alkalmazhatná a kreativitását és bebizonyíthatná, hogy képes önálló munkára, valamint azt is, hogy kreativitással és önálló véleménnyel rendelkező, autonóm személyiség.⁶ Az is tény, hogy nem csak a hazai rendszerben létezik a dolgozatok béríratása. Jómagam, meglepő módon, személyesen is találkoztam skóciai tanulmányaim során (Aberdeenben, egy viszonylag jó nevű egyetemen tanultam) olyan hallgatókkal, akik béríratták volna a dolgozataikat jelentős összegekért és embert kerestek hozzá. Így az sem igaz, hogy az Egyesült Királyságban nincs ilyen tevékenységre igény - ha valaki közelebbről ismeri a rendszert, tudja, hogy van.

⁶ Egy értelmesebb, haladóbb és a világtól kevésbé elszeparált, kevésbé provinciális rendszer alapjaira nézve ld. Jakab András, 'A magyar jogi oktatás megújításához szükséges lépések. Reformjavaslat összehasonlító áttekintésre alapozva.' *Magyar Jog* 2010 204-223. E problémakörrel ld. még jelen írás végén az oktatási rendszer és a szakdolgozatok béríratásának összefüggéseiről írtakat.

Annál is inkább, mert az angolszász oktatási rendszerben számos kis dolgozatot írnak a hallgatók (nem feltétlenül egy nagyot). Így viszonylag sok 2-3 oldalas beadandó feladatuk van. Ezen munkák eredetét szinte lehetetlen leellenőrizni, ráadásul az esetek egy részében együtt is készítik el őket. Részben hasonló a helyzet a többi európai országban is. Nyilvánvaló persze, hogy minél inkább hisz a hallgató az egyéni készségek fejlesztésében és abban, hogy nem pusztán egy papírért, hanem valamifajta tudás és képesség megszerzéséért jár egyetemre, annál kevésbé nyúl hasonló, nemtelen eszközökhöz. Az is egyértelmű, hogy a nagy többség ilyen szempontból tisztességesen gondolkodik, mind külföldön, mind nálunk. Ugyanakkor mind a jobb, mind a rosszabb egyetemeken felmerülnek hasonló problémák, és nem csak Magyarország van hasonló helyzetben. Ha a hallgatók bajban érzik magukat (például a nyelvtudás hiánya miatt, vagy egyéb kompetenciáik hiányoznak, esetleg szimplán aggódnak és biztosak akarnak lenni a dolgukban), számos amorális dologra képesek. A legextrémebb eset, amivel találkoztam, az volt, amikor az egyik tanszéki kolléga írását próbálta valaki megvédeni a tanszékünkön szakdolgozatként, úgy, hogy az illető kolléga a szakdolgozatot bíráló bizottság tagja is volt - ez már egy erős szakmai öngyilkossággal ér fel és jelentős vakmerőségre utal.

A közelmúltban több cikk is megjelent a kérdésről, egyrészt a Magyar Narancsban⁷ (ezen írásban egy mini interjú keretében röviden összefoglaltam a kérdés jogi hátterét, nem pusztán a szakdolgozatok kérdésére koncentrálva, hanem tágabb kontextusban), másrészt a Mandineren is.⁸ Utóbbi írás megállapításaival, azon kívül, hogy szakdolgozatot béríratni nem helyes és morálisan nem is helyeselhető dolog egyikünk szerint sem, több pontos nem, vagy csak részben értettem egyet. Az viszont tény, hogy a szerzővel együtt jómagam is alapvetően károsnak és amorálisnak tartom a szakdolgozatok béríratását.

Azon túllendülve, hogy a világ különböző gondolkodásmódú és értékrendű, eltérő véleményű emberek összessége, arra jutottam, ha ennyire különbözőképpen látjuk a kérdés jogi hátterét, érdemes összefoglalni az én meglátásaimat is egy tanulmányban. A szakdolgozatok és egyetemi dolgozatok béríratása és másolása megér pár felvetést, hiszen mindennapos problémáról van szó, ami komoly tömegeket érinthet az oktatás minden területén. Nem gondolom, hogy feltétlenül az egyetlen jó és helyes megoldás az, amit én képviselek és ami alább következik, annál is inkább, mert igencsak szerteágazó a

⁷ Markó Anita, 'Ghosted by - Szellem a szövegben - A szellemírók kora'. Magyar Narancs, 2013 december 5.

⁸ Bakó Beáta: Szakdolgozat százötvenezerért - plágium-e mással íratni a diplomamunkát? http://jog.mandiner.hu/cikk/20131202_lehet_e_iratni_massal_szakdolgozatot

téma. Amikor a kollégákkal e kérdésekről beszélgettünk az MTA TK Jogtudományi Intézetében, megoszlottak a vélemények a téma egyes vetületeire vonatkozóan. Fontos lenne ugyanakkor, hogy a szélesebb nyilvánosság végiggondoljon bizonyos alapvető problémákat. Egyáltalán, már az is furcsa, hogy láthatólag mindeközéig ez nem történt meg, például nem került kidolgozásra egy egyértelmű, egységes etikai szabályzat-ajánlás, vagy a plágium egységes definiálása (ld. később). A felvetett kérdésekre jómagam egyértelműen az alábbi megoldásokat mondanám alkalmazandónak, számomra ezek tűnnek a leginkább logikusnak. Jelen írás tehát számomra egyfajta kiindulási pontként, *working paper*-ként szolgál egy későbbi, immáron letisztázott munka elkészítéséhez.⁹ Érdekes lehet egyébként ilyen szempontból mások, büntetőjogászok, oktatási szakemberek, szociológusok véleménye is. Virágozzék száz virág, az én virágom a következőképpen néz ki, a közös gondolkodás jegyében.

II. A BÜNTETŐJOGI KÉRDÉSEKRŐL

1. A közokirat-hamisítási érvelés tarthatatlanságáról

Első lényeges kérdésként azt kell tisztázni, hogy érvényes szerződés jön-e létre a béríró vagy béríró cég (a továbbiakban általában béríró cégre fogok hivatkozni, az egyszerűség kedvéért),¹⁰ illetve a béríró között? E téren lehet egy párhuzamot találni: vajon érvényes szerződés alapján történik-e egy bérírással megírt könyv saját név alatt történő megjelentetése? A két eset ugyanis, bármennyire is eltérőnek tűnik, de szerzői jogi szempontból gyakorlatilag ugyanolyan tényállási elemeket tartalmaz - ha a büntetőjogi oldaluk némileg más is. Elöljáróban jelezném, hogy nézetem szerint bárki írathat bármilyen dolgot bárkivel. Az államnak nem lehet célja ugyanis, hogy a magánautonómiába úgy hatoljon be, hogy hasonló alapvető szolgáltatásnyújtásokat illegálissá tegyen. Szabad országban élünk, ha valaki életre hozza a könyvet írat, és azt megjelenteti, megteheti. Naivitás lenne azt gondolni, hogy a hírességek boltokban sorakozó köteteit mind maguk írták. A legjobb eset az, ha valakinek tollba mondták, az esetek jelentős részében viszont valószínűleg csak adatokat szolgáltatnak a valódi szerzőnek. Így működik ugyanis a piac. Ugyanígy, ha egy egyetemi hallgató rendel egy dolgot, joga van hozzá - bizonyos feltételek betartása mellett. Erre azt mondani, hogy ez illegális tevékenység, alapvetően nem jogász

⁹ Későbbiek során tervezném a nemzetközi háttér feltárását is, tekintettel arra, hogy a téma a nemzetközi tudományos élet számára is szolgálhat relevanciával.

¹⁰ A szabályozás nagyban hasonló a béríró cég (gazdasági társaság) vagy béríró természetes személyre nézve is. Amennyiben a tevékenységnek büntetőjogi relevanciái vannak, jó eséllyel a béríró cég kapcsán a konkrét béríró szerzőt, illetve a cég vezetőit is felelősség terheli/terhelne.

gondolkodásmódra vall, sokkal inkább egy sajátos „erkölcsöszködés”, a hallgatók joggal való „riogatása”, ami nem a mi feladatunk. A moralizálást érdemes meghagyni mások (például újságírók, filozófusok, egyházi személyek) számára és a konkrét tényállásokat kell alapul vennünk.¹¹

A fentiekkel szemben felhozható viszont, hogy a könyvek íratását a szakdolgozat béríratásától elválasztja egy fontos tény: az, hogy a szakdolgozó esetleg bűncselekményt követ el a szakdolgozat megíratásával és (legfőképp) az egyetemre történő beadásával. Ebben az esetben is csak akkor válik egyébként illegálissá a szakdolgozat megíratása és semmissé a szerződés, ha elfogadjuk (és ez igencsak kétséges, lásd később), hogy a szakdolgozatot elkészítő cég valamifajta bűncselekményt vagy bűnsegélyt követ el a szakdolgozat megírásával. Egy analógiával élve: ha valaki bemegy a boltba, és legálisan vesz egy pisztolyt, amivel emberölést követ el, a pisztoly eladása önmagában még nem bűncselekmény. Ha viszont egy vita hevében valaki a későbbi elkövető mellett állt, a fegyvert a kezébe nyomja, és emberölésre bíztat, az rögtön büntetőjogilag értékelhetővé teszi az esetet. Ha bűncselekményt vagy bűnsegélyt követ el a béríró cég a béríratással, nyilvánvaló, hogy a szerződés nem lehet érvényes. Mindazonáltal, itt is szét kell választani két esetet és megvizsgálni a büntetőjogi relevanciákat.

Az első esetben bérírónak vagy béríró cégnek fogalma sincs arról, később milyen dolgot kerül leadásra. Szimplán rendelnek tőle egy írást, ő pedig elkészíti. Itt egészen egyszerűen nincs meg az a tudati elem, ami átfogná azt, hogy büntethetővé váljon. Fogalma sincs, mire kell az írás. Ha ezt büntetni akarnám, valószínűleg az összes könyv vagy cikk szerzőjét büntethetném, aki valaha megjelentetett valamit, amit aztán más jogtalanul felhasznált, például beadott szakdolgozatként. Ez egyébként attól teljesen független, hogy a szakdolgozó beadja-e a dolgot, vagy sem (nézetem szerint egyébként, ha

¹¹ Ilyen értelemben egyébként az, hogy a jogrendszerünket és jogalkalmazásunkat egyre inkább áthatja egyfajta szakmaiatlan irracionális (konstans moralizálás, egyfajta utópisztikus kollektívizmus), amibe folyamatosan beleütközhetünk, rendkívül károsnak értékelhető. Naponta sikerül ugyanis megmagyarázni jogi nonszenszeket, amik a jelenlegi kormányzati körülmények között elfogadásra kerülnek, a számtalan antidemokratikus jogszabálytól a magánszférába való folyamatos beavatkozáson, az egyértelműen és agresszíven szubjektív tényeket és értékválasztásokat rögzítő normákon át a piac visszaállamosításáig. E tény korántsem szolgálja az értelmes jogalkotást, illetve jogalkalmazást, és bármilyen civilizált országban károsnak mondanák. A jog ugyanis elsősorban erkölcsi minimumként kell, hogy funkcionáljon, nem pedig mindenre kiterjedő erkölcsöt kell, hogy tanítson a tömegek számára. Utóbbi a kollektivisták társadalmak eszményképe, egyfajta neokommunista ideál, amelyben egy központi rendszer mindenre talál megfelelő jogi szabályt. Az általános morált a társadalom önszerveződésének és tartásának kellene megteremtenie és továbbadnia. Ez az a fajta liberál-konzervatív éthosz, amire (aminek különböző formáira) gyakorlatilag a nyugat-európai társadalmak felépültek, és aminek Kelet-Európában, így Magyarországon, sem gyökere, sem igazán elfogadottsága nincsen. Ehhez ugyanis tolerancia kell, ami általában egy moralizáló (és nem morális) jogrendszerben elképzelhetetlen, hiszen utóbbi a másik ember másfajta moralitását nem értékként, nem is tolerálandó eltérésként, hanem valamifajta káros jelenségként próbálja kezelni.

Ez a szemlélet rányomja a bélyegét a szakdolgozatok kérdésére is. Nézetem szerint e téren sem az államnak kellene beavatkozni a magán (egyetemi) autonómiába, ahol semmi keresnivalója nincsen, pláne nem hasznavehetetlen büntetőjogi eszközökkel, amik visszatartó ereje igencsak vitatható. Sokkal inkább az egyetemeknek kellene erősebb és egységesebb kontrollt gyakorolniuk a plagizálás és béríratás elkerülése érdekében, illetve a hallgatóknak maguknak belátni, hogy amorális és értelmetlen a béríratás.

beadja sem követ el közokirat-hamisítást, ld. a később írtakat, de ez e helyütt most lényegtelen is). Ilyen eset lehetne például, ha „ellopok” egy Eszterházy részletet, mert tetszik a Harmonia Caelestis. A kötet megjelentetése abszurd módon már bűnsegély lehetne Eszterházy részéről. Hogy mihez lenne bűnsegély, számomra az is kérdéses egyébként. Mondhatjuk persze, hogy a szakdolgozatíró cég számos esetben tisztában van azzal a ténnyel, hogy ő épp most szakdolgozaton dolgozik, amit a hallgató változtatás nélkül be fog adni - bár a cég hirdetései között ez így ilyen formában valószínűleg soha nem fog szerepelni, sőt, általában ki is zárják ezt az eshetőséget és a szolgáltatásukat nem kimondottan a végső verzió megírására szorítják. A cégnek általában fogalma sincs róla, hogy a szakdolgozó milyen munkát ad le az egyetemnek. Ez azért lehet érdekes, mert ha a hallgató változtat a munkán, belepiszmog több helyen, átalakít mondatokat, belevisz valami újdonságot, jó eséllyel elérheti az egyéni mű szintjét.

Van viszont egy a második eset: amikor a béríró cég és annak munkatársai tudják, hogy szakdolgozat elkészítésére vállalkoznak, és utóbbi változtatás nélkül kerül majd leadásra. E téren először azt kell megvizsgálni, történik-e bűncselekmény, és ha igen, mi történik? Több gond is felmerül: egyrészt, ellentétben a hazai, folyamatosan felhozott fenyegetéstől, amivel a hallgatókat kívánják autoriter módon sakkban tartani, és amit a hazai jogászság jelentős része is a magáévá tett, a szakdolgozó nem követ el közokirat-hamisítást, e tényre pedig könnyen rájöhetünk, ha elolvassuk a törvényi tényállást.¹² A szakdolgozat nem közokirat. A szakdolgozat beadásakor a dokumentum, amit a szakdolgozó lead, sem közokirat. Fel szokták hozni, hogy a diploma közokirat, és a szakdolgozat mással íratásával tulajdonképpen a diplomát hamisítja meg. E szerint a nézet szerint a szakdolgozat mással íratása intellektuális közokirat-hamisítás lenne (ugyanaz a helyzet lenne egyébként akkor is, ha mástól plagizált). Intellektuális közokirat-hamisítás akkor valósul meg, ha az elkövető közreműködik abban, hogy jog vagy kötelezettség létezésére, megváltozására vagy megszűnésére vonatkozó valótlan adatot, tényt vagy nyilatkozatot foglaljanak közokiratba. A közokirat tehát intellektuális közokirat-hamisítás esetén alakilag valódi - az arra jogosult állítja ki - de tartalma hamis, a megtévesztés miatt. Ezzel szemben én azt gondolom, aki a hasonló jogviszonyokról azt állítja, hogy ezek megvalósítják a közokirat-hamisítás tényállását, félreértelmezi a közokirat-hamisítás szabályait, szintén egy sajtószerű „erkölcsöszi”

¹² 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről : Közokirat-hamisítás

342. § (1) Aki

a) hamis közokiratot készít, vagy közokirat tartalmát meghamisítja,

b) hamis, hamisított vagy más nevére szóló valódi közokiratot felhasznál,

c) közreműködik abban, hogy jog vagy kötelezettség létezésére, megváltozására vagy megszűnésére vonatkozó valótlan adatot, tényt vagy nyilatkozatot foglaljanak közokiratba,
büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

attitűddel kibővítve az elkövetési alakzat határait. Nem véletlen, hogy e tévképzet ilyen elterjedt. A szakdolgozó nem hamisítja meg az okiratot, ez egyértelmű, ebben talán mindenki egyet ért. Intellektuális hamisítás pedig azért nem következik be, mert nem azt a nyilatkozatát foglalják közokiratba, hogy maga írta a dolgozatot, hanem egy diplomát kap, ami azt tanúsítja, hogy az egyetemre járt.

Abszurd számomra azon érvelés, amely ebbe a körbe bevonja a hamis dolgozatot leadó hallgatót. Ha a hallgatót bevonjuk e körbe, akkor be kellene vonni az összes egyetemen puskázó hallgatót is, és ellenük is lehetne büntetőeljárásokat indítani, ugyanilyen abszurd alapon. Sőt, azok ellen is, akik zárthelyi dolgozatokon le-le másolnak egy-egy kérdést (például tesztkérdésekre a választ) a mellettük ülőről. Ráadásul, miután felmerülhet a gyanú, hogy tömegesen követnek el jogsértést, érdemes lenne rendőri védelemmel íratni a zárthelyi dolgozatokat, mégsem lenne helyes, ha tízesével valósulnának meg bűncselekmények. Esetleg az általános iskolások és gimnazisták ellen is eljárást lehetne indítani, ha puskáznak - hiszen később őket ez is közokiratok megszerzéséhez segítheti hozzá. Ez az érvelés nonszensz.¹³

Fel lehet hozni ugyanakkor, és igencsak kellemetlen érvként hathat, hogy ha mások helyett nyelvvizsgázók esetén megállhat a közokirat-hamisítás, diplomák esetén miért ne állhatna meg? Azt gondolom, hogy a lényeg e téren a józan belátási képességünkből levezethető: nyilvánvaló, ha valaki más helyett nyelvvizsgázni megy, akkor az eljárás végén kiállított dokumentum nem fedí a valós tényeket, ugyanis a dokumentum azt állítja, ő beszél bizonyos nyelveket. Ha viszont valaki végigtanul egy egyetemet, majd a szakdolgozatát megvásárolja, ugyanez az aránytalanság már nincsen jelen.

A fentiek ismeretében számomra végkép különös és abszurd e bűncselekményi körnek a béríratást végző cégre történő kitágítása. Miután közokirat hamisítás nem történik, intellektuális közokirat-hamisítás sem valósulhat meg. Zárójelben jelzem meg egyébként, hogy a közokirat-hamisításnak nincsen bűnsegélye, a bűnsegélyi elkövetés magába a tényállásba van beleírva, ha bármi megvalósulna, akkor inkább ez

¹³ Annak a fajta érvelésnek, mely a közokirathamisítás határait igyekszik minden irányba kiterjeszteni, van háttértámogatottsága. Tóth Mihály idézi egy munkájában (Tóth Mihály, A büntetőjogi dogmatika időszerűsége - Kézirat) Bócz Endrét, aki rámutat „pl. a következőre: A jelek szerint az a jogi téveszme, amely szerint a rendőr szolgálati jelentése önmagában közokirat, szélesebb körben is teret nyert a büntető igazságszolgáltatásban. Mintha nem csak egyesek hagynák ennek az iratnak a minősítésénél figyelmen kívül azt, hogy a kiállítójának a *célja* nem a jelentett tények *igazolása*, hanem az, hogy előljáróját tájékoztassa, és hogy az irat *nem is alkalmas* a benne foglalt tények bizonyítására, hiszen hitelt érdemlősége a kiállító hitelt érdemlőségétől függ. Mégis - mint a Fővárosi Nyomozó Ügyészség volt vezetője a *Gulyás-bizottság* előtt nyilatkozta - több rendőr ellen emeltek hamis tartalmú szolgálati jelentés miatt közokirat-hamisítás címén vádat, sőt, azt is hozzátette, hogy nyolc rendőrt már el is ítélték. Ha ez így van, tényleg van ok aggodalomra. (Ismét a semmisségi törvényről. A tanulmány a Magyar Jog 2014. évi 1. számában jelenik meg).“

jöhetne számításba, nem pedig a bűnsegély.¹⁴ Ugyanakkor nem ezt az esetet kell alkalmazni, hanem a magánokirat-hamisítás törvényi tényállását.

2. A magánokirat-hamisításról

A fent említett interjúban jómagam azt az álláspontot képviseltem (ha nem is explicite kimondva, ugyanis szimplán okirathamisítást említettem, bár számomra egyértelmű volt, hogy mire gondolok), hogy a szakdolgozó akkor, azon a ponton követ el okirathamisítást (még hozzá magánokirat-hamisítást), amikor leadja a szakdolgozatot, és kijelenti, hogy az az ő munkája. Gyakorlatilag egy nyilatkozatot ad le, és azt aláírja. A hasonló nyilatkozatoknak több fajtája van. Van, amelyikben a hallgató csak kijelenti, hogy a dolgozatot ő készítette el. A Semmelweis Egyetem eredetiségi nyilatkozata emellett viszont tartalmaz két nehezen értelmezhető kijelentést is:¹⁵ egyrészt a nyilatkozó kijelenti, hogy tisztában van a plágium fogalmával (aminek a meghatározásában még a jogász kollégák sem értenek egyet, sőt, egyetemenként/karonként változik a fogalom, ld. később), másrészt kijelenti, h. vállalja a büntetőjogi felelősséget - jelentsen ez utóbbi bármit is. Külön nem nevesítik tehát, hogy köz- vagy magánokirat-hamisításra gondolnak-e. A hasonló kijelentéseket az egyetemek felé általában egy lapon (formanyomtatványon) kell megtenni, ami magánokiratnak minősül.

Utóbbiakra vonatkozóan a Btk. 345. §-át érdemes megvizsgálni, mely a hamis magánokirat felhasználása körében foglalkozik csupán a magánokiratokkal kapcsolatos bűncselekményekkel. A magánokirat elkészítése tehát a Btk. szerint nem büntetendő, a közokiratok elkészítésével szemben, csupán a felhasználással válik az elkövető bűnelkövetővé. Utóbbi paragrafus szerint,

„aki jog vagy kötelezettség létezésének, megváltozásának vagy megszűnésének bizonyítására hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokiratot felhasznál, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”.

Ha a beadott iratot magánokiratnak tekintjük, akkor fennállhat a hamis magánokirat felhasználásának vétsége. A magánokiratokról annyit érdemes ehelyütt megjegyezni, hogy minden okirat,

¹⁴ Ld fentebb a Btk. 342. § (1) bekezdés c) pontját. Ez maga a tényállás, nem kell (nem állhat fenn) bűnsegély.

¹⁵ « [Http://tf.hu/wp-content/uploads/2009/05/eredetis%C3%A9gi-nyilatkozat.pdf](http://tf.hu/wp-content/uploads/2009/05/eredetis%C3%A9gi-nyilatkozat.pdf) »

ami nem közokirat, magánokiratnak minősül. A Btk. e paragrafusa nem pusztán a teljes bizonyító erejű magánokiratra vonatkozik.¹⁶ E szerint tehát a hallgató kijelentésével hamis magánokirat felhasználását követi el, ami bűncselekmény.

A hamis magánokirat felhasználásával kapcsolatban felmerül, hogy vajon lehet-e a béríró cég előkészületét ezzel összefüggésben úgy értelmezni, hogy a cég büntetőjogi felelőssége felmerüljön? Itt a közokiratok kérdéséhez hasonló dilemma előtt állunk: külön kell választani ugyanis két esetet. Az első esetben a béríró cég vagy természetes személy nem tudja, hogy szakdolgozatot készít el. A második esetben a tudata átfogja azt, hogy más szakdolgozatát fogja megírni, amit az illető személy változtatás nélkül fog leadni. Ezek mellé, e ponton érdemes egy harmadik, átmeneti esetet is megemlíteni: ha a szakdolgozatot készítő személy okkal feltételezheti, hogy a dolgot változtatás nélkül be fogják adni, ám felhívja az illető személyt arra, hogy ne tegye azt. Például a szerződésükben külön klauzulában utal rá, nem szeretné, ha az illető változtatás nélkül leadná a dolgot, és e téren minden felelősséget a megrendelőre hárít.

Az első eset alapvetően egyértelműnek tűnik számomra: bárki rendelhet bármilyen írást. Ha egy céget megkérnek, hogy készítsen egy jogi véleményt, ugyanúgy elkészítheti, mintha másnak írna egy könyvet, cikket, novellát, stb. A tudományos közegben mindannyian készítettünk számtalan jogvéleányt hazai-külföldi szervezetek-intézményeknek, és nem feltételezzük, hogy egyéb módon felhasználásra kerülnek, mint amire mi azokat szántuk.

A második eset sokkal problematikusabb. Amennyiben a cég tudja, tisztában van vele, hogy a dolgot változtatás nélkül fel fogják használni, a beadást vagy akarja, vagy belenyugszik, felmerülhet vele szemben a bűnsegély (hamis magánokirat felhasználása bűnsegélye). A bűnsegély abban áll, hogy a

¹⁶ Utóbbiakra nézve ld az 1952. évi III. törvényt a polgári perrendtartásról: „196. § (1)

A magánokirat az ellenkező bebizonyításáig teljes bizonyítékul szolgál arra, hogy kiállítója az abban foglalt nyilatkozatot megtette, illetőleg elfogadta, vagy magára kötelezőnek ismerte el, feltéve, hogy az alábbi feltételek valamelyike fennáll:

a) a kiállító az okiratot sajátkezűleg írta és aláírta;

b) két tanú az okiraton aláírásával igazolja, hogy a kiállító a nem általa írt okiratot előttük írta alá, vagy aláírását előttük sajátkezű aláírásának ismerte el; az okiraton a tanúk lakóhelyét (címét) is fel kell tüntetni;

c) a kiállító aláírása vagy kézjegye az okiraton bíróilag vagy közjegyzőileg hitelesítve van;

d) a gazdálkodó szervezet által üzleti körében kiállított okiratot szabályszerűen aláírták;

e) ügyvéd (jogtanácsos) az általa készített okirat szabályszerű ellenjegyzésével bizonyítja, hogy a kiállító a nem általa írt okiratot előtte írta alá, vagy aláírását előtte saját kezű aláírásának ismerte el, illetőleg a kiállító minősített elektronikus aláírásával aláírt elektronikus okirat tartalma az ügyvéd által készített elektronikus okirattal megegyezik;

f) az elektronikus okiraton kiállítója minősített elektronikus aláírást vagy minősített tanúsítványon alapuló fokozott biztonságú elektronikus aláírást helyezett el.

hallgató kijelenti, ő írta a dolgozatot, miközben a cég tisztában lesz vele, nem a hallgató írta, és a hamis kijelentés megtételéhez a cég aktívan segédkezett. Amennyiben lenne törvényi tényállása e bűncselekményi kategóriának, jó eséllyel a közokiratokhoz hasonlóan az „intellektuális magánokirat-hamisítás” nevet kapná. Ennek híján viszont a hamis magánokirat felhasználásának bűnsegélye kategóriába esik.

Érdekes a harmadik eset: mi a helyzet akkor, ha feltételezni lehet, hogy szakdolgozatot le fogják adni változtatás nélkül? Itt az általános büntetőjogi dogmatika alapján azt kell megvizsgálni, vajon a béríró cég a következményeket megfelelően ismerte-e, azokat kívánta-e vagy azokba belenyugodott-e? Itt nézetem szerint megoszlanának a vélemények: valószínűleg a büntetőjogászok többsége azt mondaná, hogy a cégnek ebben az esetben is felmerül a büntethetősége, hiszen tisztában lehet vele, hogy be fogják adni a dolgozatot. Jómagam ezzel a véleménnyel szemben szkeptikus vagyok: nézetem szerint a megfelelő piaci körülmények között a cég felhívása, hogy ne használják fel a dolgozatot változtatás nélkül, illetve a szerződés erre vonatkozó pontjai elegendőek kellenének, hogy legyen. A cég jóhiszeműen hihetné azt, hogy nem fogják felhasználni, ha egyszer kiköti egy szerződésben, hogy ne tegyék azt - függetlenül például a hallgató eredeti kérésétől, hogy írjanak neki egy szakdolgozatot. A korábbi analógia alapján: nem lehet minden egyes ember mellé őrt állítani, aki a fegyverboltban fegyvert vesz. Lehet mondani, hogy utóbbi szituáció életszerűtlen, hiszen szakdolgozatot általában a beadás végett rendelnek meg, de ezzel sem értenék egyet. Egy hallgató vehet dolgozatot például tudományos publikálás vagy blogra való feltöltés céljából, ami megengedett lehet, ha okiratot nem tölt ki a saját szerzőségéről. Jelezném, ha esetleg szerződést is írnak mondjuk egy tudományos lappal, akkor rögtön problematikusabb a helyzet, ugyanis a szakdolgozat leadásához hasonlóan szintén magánokirat-hamisítást követ el a hallgató. Ez esetben ugyanúgy nyilatkozik arról, hogy a munka az ő szellemi terméke. Ha fizetséget is kap érte, végképp problematikusává válik a helyzet (lásd a későbbiekben a csalásnál írtakat). Szintén elképzelhető, hogy valaki megrendel egy dolgozatot, megadja a feltételeket, főbb vázlatpontokat és alaposan átdolgozza, úgy, hogy egyéni mű váljon a korábbi munkából. Innentől kezdve pedig nehezen megfogható az, hogy miben is segédkezett a cég. Tény, hogy ez az érvelés inkább egy polgári jogias gondolkodásmódot követ, ami a büntetőjogászok számára valószínűleg idegen.

3. A csalás, mint bűncselekményi kategória alkalmazhatatlanságáról

A fentiek mellett felmerülhet béríratást végeztető hallgatóval szemben a csalás Btk.-beli tényállásának alkalmazása. A csalás Btk. 373. § (1)-ban található megfogalmazása szerint, „aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ezzel kárt okoz, csalást követ el”.¹⁷ A szimpla egyetemi diploma megszerzésénél e gond egyértelműen nem merül fel: nincs anyagi haszonszerzés vagy erre irányuló cél a hallgató részéről, ezért alkalmazandó a magánokirat-hamisítás fenti tényállása.

Létezhetnek viszont olyan esetek, amikor e tényállást alkalmazni kell: ilyen lehet, ha a hallgató OTDK-n indul, és esetleg díjazásban részesül. A tényállásból eredően, szükséges egy eredmény, kár is (materiális bűncselekmény): a csalás ugyanis eredmény-bűncselekmény - akkor lehet a tényállást alkalmazni, ha a hallgató tényleg elnyert valamilyen jutalmat.

Felmerül még egy másik eset is: ha valaki megvédi a béríróval íratott dolgozatot, megkapja a diplomáját, és utána egy álláshelyre jelentkezik, majd felvételre kerül, és ott huzamosabb ideig dolgozik.

17 A büntetés mértékére ld. ugyanott a (2) bekezdést:

„A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a csalás kisebb kárt okoz, vagy

b) a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kárt okozó csalást

ba) bünszövetségben,

bb) közveszély színhelyén,

bc) üzletszerűen,

bd) jótékony célú adománygyűjtést színélve

követik el.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a csalás nagyobb kárt okoz, vagy

b) a kisebb kárt okozó csalást a (2) bekezdés ba)-bc) pontjában meghatározott valamely módon követik el.

(4) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a csalás jelentős kárt okoz,

b) a nagyobb kárt okozó csalást a (2) bekezdés ba)-bc) pontjában meghatározott valamely módon követik el, vagy

c) a csalást a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követik el.

(5) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a csalás különösen nagy kárt okoz, vagy

b) a jelentős kárt okozó csalást a (2) bekezdés ba)-bc) pontjában meghatározott valamely módon követik el.

(6) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a csalás különösen jelentős kárt okoz, vagy

b) a különösen nagy kárt okozó csalást a (2) bekezdés ba)-bc) pontjában meghatározott valamely módon követik el.

(7) E § alkalmazása szempontjából kárnak kell tekinteni az igénybe vett szolgáltatás meg nem fizetett ellenértékét is.”

A Btk. 459. § (6) bekezdése az érték megállapításáról a következőket írja:

“E törvény alkalmazásában az érték, a kár, valamint a vagyoni hátrány

a) ötvenezer-egy és ötszázezer forint között kisebb,

b) ötszázezer-egy és ötmillió forint között nagyobb,

c) ötmillió-egy és ötvenmillió forint között jelentős,

d) ötvenmillió-egy és ötszázmillió forint között különösen nagy,

e) ötszázmillió forint felett különösen jelentős.”

Ebben az esetben a munkahelyre bejutás nem csalás-e, indulhat-e csalás miatt eljárás? E téren azt kell újfent látni, hogy nincs közvetlen és közeli kapcsolat a dolgozat leadása, a diploma megszerzése és az álláshelyre jelentkezés, majd a munkavégzés között. A viszony az egyes jogi tények között túl laza ahhoz, hogy jogilag értékelhető legyen. A diploma maga nem lesz hamis, mert a korábbi hallgató egy dolgozatát, legyen az akár egy szakdolgozat is, illegális módon készítette el. Innentől kezdve viszont szabadon jelentkezhet az állásra és betöltheti a munkakört. Egészen más eset merül fel akkor, ha az illetőnek nincsen meg a munkakör betöltéséhez szükséges végzettsége, és hamisít magának egyet vagy vesz egyet „a piacon”. Utóbbi egyrészt közokirat-hamisítás, másrészt felmerülhet a csalás esete is, ha anyagi haszonszerzés végett (márpedig általában ezért pályázunk álláshelyekre) megtéveszti (a leendő) munkáltatóját a végzettségéről.

4. Az egyetemi szabályzat nem jogi norma, a Felsőoktatási törvénynek nincsen büntetőjogi relevanciája

Lényeges kiemelni, hogy a Felsőoktatási törvénynek¹⁸ témánkkal összefüggésben semmilyen büntetőjogi relevanciája nincsen, az egyetemi szabályzatokhoz hasonlóan. A törvény az egyetemi rendszer kereteit teremti meg, egyéb kérdéssel nem foglalkozik. A 43. § (2) bekezdése szerint

„a hallgató kötelessége, hogy

a) megtartsa a felsőoktatási intézmény szabályzataiban foglaltakat,

b) tiszteletben tartsa a felsőoktatási intézmény hagyományait.”

E visszafogott bekezdés olvasva jól láthatjuk, a norma gyakorlatilag az egyetemi autonómiára bízta, hogy a hallgató milyen belső büntetésben részesüljön az egyetem által (ld. később), illetve a Btk.-ra bízta azon kérdés rendezését, hogy az okirathamisításhoz milyen következményt rendeljenek.

¹⁸ 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról.

5. Az elévülési kérdésekről

Az új Btk. szerint a büntetethőség általános esetben elévül a büntetési tétel felső határának megfelelő idő, de legalább öt év elteltével. Az elévülés kezdő napja az a nap, amikor a törvényi tényállás megvalósul. Ha a büntetőeljárást felfüggesztik, a felfüggesztés tartama az elévülés határidejébe nem számít be. Ez alapján általános esetben a fenti tényállások (közokirathamisítás, hamis magánokirat felhasználása, csalás) esetén is öt év az elévülési idő. Hamis szakdolgozat leadása esetén utóbbi igen rövid időnek tűnik. Zárójelben megjegyzendő, hogy gyakorlatilag ezen elévülésre vonatkozó szabályok teszik lehetővé, hogy a szakdolgozatomásoló/íratók jelentős része megússza mindenféle büntetőjogi szankció nélkül a cselekményét, különben számos közjogi „méltóságunk” és politikusunk büntetőjogi szankciókkal kellene, hogy szembesüljön.

III. A SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEKRŐL

1. A plágium fogalma - a szerzői jog szemszögéből

A fentiek alapján megállapítható, hogy bizonyos esetekben a bérírató és a béríró között valid, érvényes szerződés jön létre, ami jó eséllyel vállalkozási szerződésként tipizálható a polgári jog rendszerében. E szerződés nem semmis, nem érvénytelen, hanem egy bizonyos tevékenységre irányul, sajátos elemmel rendelkező vállalkozási szerződés. Ráadásul, *ad absurdum*, fogyasztói szerződéssé válik, ha egy vállalkozás és egy természetes személy áll egymással szemben. Amennyiben e fogyasztói szerződés távollévők között jön létre és bonyolódik le például e-mailen keresztül, speciális elállási jogok

vonatkoznak rá.¹⁹ Amennyiben ezen jogokról nem kap tájékoztatást, internetes szerződések esetén meghosszabbodik az elállási joga.²⁰

Viszont kérdésként mégiscsak felmerül, hogy szerzői jogi értelemben plágium-e a szakdolgozat mással történő megíratása? A jogszabályokban a „plágium”, mint kifejezés, általában nem szerepel. Ez nem egy jogi normákban rögzített kategória, inkább olyasmi, mint amikor a hétköznapi emberek a jótállás-garancia, stb. kifejezéseket keverik, felváltva használják. Plágium alatt „jogi körökben” jórészt a vonatkozó szerzői jogi jogsértést értjük. Ezen jogok közül is legfőképp a név feltüntetéséhez való jog sérelme az, ami fennáll. Ez esetben valaki a másik hozzájárulása nélkül azt állítja, maga készítette el egy művet, miközben ez nem igaz, és ezzel sérti másnak a neve feltüntetéséhez való jogát. Számos esetben a név feltüntetéséhez való jog sérelméről az eredeti szerző nem is tud, valahonnan értesítik, hogy más „ellopta” a művét. Fontos kiemelni, ahhoz, hogy valami, például egy szakdolgozat, szerzői munka legyen, önálló munkának kell lennie - jó eséllyel ezt a szintet egy szakdolgozatnak el kell érnie.²¹ A gond itt az, hogy béríratás esetén szerzői jogi jogsértés nem következik be. Ez alapján tehát azt mondhatnánk, amennyiben a plágiumot úgy definiálnánk, hogy az szerzői jogi talajon álljon, a hallgató nem követ el plágiumot. A plágium kifejezést büntetőjogi berkekben szintén nem lehet alkalmazni: a Btk. szintén nem tartalmaz ilyen terminológiát. Emellett viszont létezik a plágiumnak egy jogszabályokban nem rögzített fogalma, mely az egyetemi szabályzatokban megtalálható. Utóbbi nem a szerzői jogi és nem is a büntetőjogi kérdések megoldására vonatkozik, sokkal inkább az egyetemi szankciórendszer alkalmazása szempontjából van szerepe (ld. a következő fejezetet).

¹⁹ A jövőben a vonatkozó uniós szabály 9. cikke minimum 14 napot ír elő, ld. Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályaon kívül helyezéséről. HL L L 304/64. 28. cikk - Átültetés a nemzeti jogba : "A tagállamok 2013. december 13-ig elfogadják és kihirdetik azokat a törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy ennek az irányelvnek megfeleljenek.... Ezeket az intézkedéseket a tagállamok 2014. június 13-tól alkalmazzák." A jelenlegi helyzetre ld. 370/2004. (XII. 26.) Korm. rendelet az üzleten kívül fogyasztóval kötött szerződésekről és az üzleten kívüli kereskedés folytatásának egyes feltételeiről, melynek 4. §-a szerint a fogyasztó nyolc munkanapon belül indoklás nélkül elállhat a szerződéstől, melyet a szerződéskötéstől, vagy ha ez későbbi, az áru kézhezvételének napjától gyakorolható. Hasonló jogot rögzít a távollevők között kötött szerződésekről szóló 17/1999. (II. 5.) Korm. rendelet 4. §-a.

²⁰ 2011/83/EU irányelv 10. cikke szerint, ha a kereskedő a 6. cikk pontjában előírt, a fogyasztó részére az elállási jogáról nyújtandó tájékoztatást elmulasztotta, az eredeti elállási időszak lejártá után 12 hónappal jár le a fogyasztó elállási joga. A jelenleg hatályos 17/1999. (II. 5.) Korm. rendelet szerint ez az idő 3 hónapra hosszabbodik.

²¹ 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról, 1. § (3) 'A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értéktől."

Mint ismeretes, a szerző jogait két csoportra szokás osztani: vagyoni és személyhez fűződő jogokra.²² A vagyoni jogok általában átruházhatóak, a személyhez fűződő jogok nem. Ahhoz, hogy valaki plágiumot kövessen el, szükséges a név feltüntetéséhez való jog sérelme. De felmerül a kérdés, vajon sérül-e, egyáltalán, sérülhet-e a név feltüntetésének joga (utóbbi például egy könyv megírásánál is szóba kerülhetne), ha a név feltüntetéséről maga a béríró mond le?

Itt két dolgot kell a tisztánlátás végett megkülönböztetni: a név feltüntetésének jogának átruházását, ami Magyarországon nem megengedett, illetve azt a megoldást, hogy az eredeti szerző egészen egyszerűen nem gyakorolja a név feltüntetéséhez való jogát, általában belátható ideig, mondjuk öt évig, természetesen megfelelő ellentételezésért cserébe. A név feltüntetésének joga személyhez fűződő jog, Magyarországon nem átruházható. Ehhez képest a név feltüntetésétől való időleges eltekintés megengedett. Utóbbi eset teljesen általános a béríró szerződésekben a kontinentális jogrendszerekben.²³ Nem arról van tehát itt szó, hogy a szerző lemond a jogáról, hanem csupán arról, hogy időlegesen másnak átengedi azt, és ő maga nem gyakorolja. Amennyiben bármelyik fél felmondja az erre irányuló szerződést, e joguk megszűnik. Ha lejár a szerződés, a személyhez fűződő jog szintén visszaszáll az eredeti szerzőre.

Hogyan lehetséges ez a furcsa jogi bakugrás? Úgy, hogy a szerzői jog alapvetően a szerzőt kívánja védeni.²⁴ Ezen szabályok megalkotásának ez a legfőbb értelme, nem pedig az, hogy az állam olyan helyekre is „benyomuljon”, ahol semmi keresnivalója nincsen. A joglemondás nem megengedett: nem lehet kisémmizni a szerzőt. Az viszont, hogy bizonyos időszakra felfüggeszse a jogait, megengedett, pontosan a polgári jog-szerzői jog logikából eredeztethetően. Ennek még az sem mond ellent, hogy az Szjt. ezt a lehetőséget önállóan nem nevesíti.²⁵ Ugyanaz a technika ez, mint amikor valakinek tulajdona áll

²² Tattay Levente: A szellemi alkotások joga, Szent István Társulat, 2003. 106-140. Gyökereire ld. pl. Nótári Tamás, 'A magyar szerzői jog fejlődése' Lectum Kiadó, 2010., különösen 75.; 79 et seq, 97 et seq, 115 et seq, a vagyoni jogok főszabály szerinti monista kezelésére az 1969-es törvényben ld. különösen *uo.* 121 et seq,

²³ „Azon országokban, ahol a szerzőnek érdekében áll, hogy ne gyakorolja személyhez fűződő jogait, például, mert megfelelő anyagi ellentételezést kapott, mint szellemirő, pragmatikus megoldásokat találunk: ilyen például, hogy a szerző nem gyakorolja a szerződéséhez kapcsolódó jogokat. Ez nem ugyanaz, mintha lemondana a szerzőségről, mert így megtartja személyi jogait és gyakorolhatja is azokat, akkor is, ha ezáltal megszegné a szerződést” (*fordítás tőlem - a szerző*). Silke von Lewinski, 'International Copyright Law and Policy', Oxford University Press, 2008 53.

²⁴ A kérdés itt az, vajon értelmes dolog-e a szerzőt saját akaratával szemben védeni, ha egyszer „nyilván kissé leegyszerűsítően, de alapjában véve elmondhatjuk, hogy a szerzői jog létét a szerző ideális (azaz nem anyagi) és a reális (azaz vagyoni) érdekei indokolják”. Pogácsás Anett, 'A szerzői jogi szabályozás (h)arcai, avagy mi is a szerepe a szerzői jogi védelemnek?' 8 *Iustum Aequum Salutare*, 2012. 132 et seq.

²⁵ A név feltüntetésé

12. § (1) A szerzőt megilleti a jog, hogy művén és a művére vonatkozó közleményen - a közlemény terjedelmétől és jellegétől függően - szerzőként feltüntessék. A szerzőt a mű részletének átvétele, idézése vagy ismertetése esetén is meg kell jelölni. A szerző a neve feltüntetéséhez való jogot a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon gyakorolhatja.

(2) Az át- vagy feldolgozáson, illetve a fordításon az alapul szolgáló mű szerzőjének nevét is fel kell tüntetni.

fenn egy földterületen, és mégis utóbbi használatát átengedi másnak, vagy szolgálmi utat biztosít neki a földjén. Ha valaki például bérirat egy könyvet, a saját neve alatt megjelenteti, és a béríró szerzővel köt egy szerződést a megjelentetésre, az megengedhető, mert konszenzuális alapon történik. Különösen, ha a bérírató a végső megjelenés előtt „pelepiszmog” a szövegbe és hozzárakja a saját gondolatait, legyen az béríró is. Ebben az esetben a béríró szerző neve még az alaplogika alapján is lemaradhat, hiszen lemondhat a neve megjelenéséről.

Szerzői jogilag hasonló a helyzet a szakdolgozatok béríratása esetében is, különösen, ha a hallgató mélyebben átírja a szöveget. Nem maga a béríratás tehát a probléma (aki ezt állítja, hamis perspektívából nézi az ügyletet), hanem az, hogy később az illető hallgató mintegy „hazudik” az egyetemnek - és így eljutunk a korábban ismertetett magánokirat-hamisítás problematikájáig.

Végül lényeges még a munkaviszonyban vagy megbízási viszonyban folytatott béríratás kérdése. Ez esetben például egy bérírató cég egyik alkalmazottjával (munkavállalójával) vagy megbízottjával íratja meg a dolgozatot. A szerzői jogi törvény 30. §-a szerint eltérő megállapodás hiányában a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg, ha a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége. „A szerző személyhez fűződő jogai viszont munkaviszonyban sem átruházhatók, de azt lehetővé teszi a törvény, hogy csak megszorításokkal tudja ezeket gyakorolni a jogosult.”²⁶ A szerzőt megfelelő díjazás illeti meg, ha a munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra átruházza. E rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell, ha közszolgálati vagy közalkalmazotti jogviszonyban álló vagy szolgálati viszonyban foglalkoztatott személy, vagy munkaviszony jellegű jogviszony keretében foglalkoztatott szövetkezeti tag alkotta meg a művet. Egyéb esetben, és ide tartozik a megbízási szerződés is, a munkavégzés szabályait nem lehet alkalmazni és (házánkban) felhasználási szerződést kell kötni a szerzővel.

(3) A szerző jogosult művét nevének megjelölése nélkül vagy felvett néven is nyilvánosságra hozni. A szerző a nevének feltüntetésével nyilvánosságra hozott mű újabb jogszerű felhasználása esetén is megkívánhatja, hogy a művét a továbbiakban nevének feltüntetésével használják fel.

(4) A szerző követelheti, hogy e minőségét senki se vonja kétségbe.

²⁶ <<http://mek.oszk.hu/03400/03428/03428.pdf>> 23.

2. A nemzetközi (magán- és anyagi szerzői jogi) háttérrel

Az ügylet, a béríratás terén különös problematikát vet fel a különböző államok különböző attitűdje a béríratásról. Nemzetközi szinten ugyanis kétféle attitűd létezik. A kontinentális jogrendszerekben (Európa jelentős részében) a személyhez fűződő jogok alól nem lehet lemondani. Ezt az elvet követi Magyarország is. Ehhez képest az angolszász jogrendszerű országokban, (Egyesült Királyság, USA, Kanada), illetve például Kínában le lehet mondani minden szerzői jogról (copyright rendszer). Ha valaki bérírt egy könyvet egy másik személynek vagy cégnek, lemondhat minden jogáról, a személyi és vagyoni jogokról is, minden különösebb probléma nélkül.

A dilemma eldöntésére, hogy melyik jogot alkalmazzuk, különböző megoldások léteznek. A magyar, hazai nemzetközi magánjogi kódexünk²⁷ (a továbbiakban: „Nmjt”)19.5-a szerint *„a szerzői jogokat annak az államnak a joga szerint kell elbírálni, amelynek területén a védelmet igénylik”*. Gyakorlatilag ugyanezt a szabály rögzíti a Róma II. rendelet²⁸ 8. cikke, mely szerint *„a szellemi tulajdonjog megsértéséből eredő, szerződésen kívüli kötelmi viszonyra annak az országnak a jogát kell alkalmazni, amelyre az oltalmat igényelték”*.²⁹ E normákon felül az 1974-es Berni egyezmény³⁰ egyrészt kimondja, hogy a művek védelme terén nem lehet különbséget tenni külföldi és belföldi között [5. cikk (1) bekezdése], másrészt rögzíti, hogy a származási országban (meg nem jelent művekre nézve utóbbi a szerző állampolgárságának országa) a belföldi törvények az irányadóak [5. cikk (4) bekezdése].

Felmerül, mi a helyzet akkor, ha egy magyar személy megrendel egy brit cégtől egy szakdolgozatot, aki megbíz egy magyar bérírót. A kérdés eldöntése tehát, hogy a szerzői jogsértésre milyen jogot alkalmazzunk, attól függ, hogy milyen államban jár el a bíróság/hatóság. E területen a Brüsszel I. rendeletnek³¹ van szerepe, mely szerint legfőképp vagy az alperes lakóhelye (cég székhelye), vagy a károkozás helye számítana.³² Ezek alapján megállapítható, hogy egy magyar béríró, brit cég

²⁷ 1979. évi 13. törvényerejű rendelet a nemzetközi magánjogról.

²⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról („Róma II.”). HL L 199., 2007.07.31., 40.

²⁹ Th.C.J.A. van Engelen, ‘Jurisdiction and Applicable Law in Matters of Intellectual Property’ Electronic Journal of Comparative Law’, vol. 14.3 (December 2010) <http://www.ejcl.org/143/art143-19.pdf> 13.

³⁰ 1975. évi 4. törvényerejű rendelet az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről.

³¹ A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról. HL L 12., 2001.01.16., 1.

³² 2. cikk (1) bekezdése: „e rendelet rendelkezéseire is figyelemmel valamely tagállamban lakóhellyel rendelkező személy, állampolgárságára való tekintet nélkül, az adott tagállam bíróságai előtt perelhető.” Emellett, általános esetben az 5. cikk 3. pontja

bérlátó relációban általában brit jogot kellene alkalmazni: az alperes brit, jó eséllyel a per ott zajlana le, és nem a magyar szabályok alapul vételével járnánk el. E szerint tehát a bérlátó szerző átadhatja a személyhez fűződő jogait is. Nagyobb lenne a gond, ha valamilyen oknál fogva Magyarországon járna el a bíróság/hivatal. Ilyen eset lehet például, ha az eredeti szerző többször is eladja ugyanazt a dolgot, viszont úgy állítja be, hogy az eredeti munka, csak a bérlátónak lett készítve. Ilyen esetben, például a megrendelő kérésére, elvileg indulhatna Magyarországon eljárás, ha fogyasztóvédelmi ügyként soroljuk be a megrendelést - egy bérlátó cég és a bérlátó viszonya pedig az - utóbbiakban a fogyasztó szokásos tartózkodási helye számít. Itt a magyar hatóság/bíróság próbálná a magyar jogot alkalmazni, ami szerint a szerző nem ruházhatja át a jogait. Ehhez képest az Egyesült Királyságban a szerző már átadta az összes jogát, tehát jó eséllyel a magyar hatóság/bíróság ugyanígy képtelen lenne megállapítani a valódi szerző kilétét.

Összességében nézve tehát az eredeti szerző jó eséllyel rejtve tud maradni, inentől kezdve pedig a magyar hatóságnak/bíróságnak azzal kell számolnia és a magyar szabályozástól függetlenül elfogadnia, hogy a szerzői jogokat a külföldi cég gyakorolja.

3. A bitorlás és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése

Kimondottan a szerzői jogi kérdésekhez kapcsolódik a bitorlás, illetve a szerzői jogokhoz fűződő jogok megsértésének alkalmazása. Szakdolgozatíratás esetén ugyanakkor ezen tényállások alkalmazása nem merül fel.

A bitorlás alapesetének 384. § (1) bekezdésében szabályozott módja szerint, aki más szellemi alkotását sajátjaként tünteti fel, és ezzel a jogosultnak vagyoni hátrányt okoz, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A Btk. 385. §-a szerint „*aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait vagyoni hátrányt okozva megsérti, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő*”. A jogosult ugyanakkor fizetés ellenében végezte a tevékenységét, és beleegyezett a munka átruházásába, így ezen cikk elvileg

szerint valaki perelhető „jogellenes károkozással, jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó igénnyel kapcsolatos ügyekben annak a helynek a bírósága előtt, ahol a kéresemény bekövetkezett vagy bekövetkezhet.” Utóbbi cikk alapján, az Európai Bíróság gyakorlata szerint a per megindítható a károkozó cselekmény elkövetésének és a kár ("káros eredmény") bekövetkeztének helye szerinti bíróság előtt is. Ld. C-68/93. sz. ügy. Fiona Shevill, Ixora Trading Inc., Chequepoint SARL és Chequepoint International Ltd. kontra Presse Alliance SA. EBHT 1995, I-00415.

nem alkalmazható. Tény viszont ezzel szemben, hogy a büntetőjogi dogmatika (ld. különösen a német megoldást a testi sértésre) a beleegyezéshez azt írja elő, hogy társadalmilag káros célra vagy bűncselekmény elkövetésére a sértetti beleegyezés nem irányulhat. Valaki a katonaságot nem úszhatja meg úgy, hogy megcsonkíttatja magát egy másik személlyel. A társadalmilag káros cél ugyanakkor egy szimpla bériratás esetén elvileg kizárt. Ehhez képest ugyanakkor, ha a béríró tudattartama felfogja azt, hogy hamis egyetemi dolgozatot készít, amit változtatás nélkül fognak beadni, a helyzet problematikusává válik, hiszen létezhet egy olyan társadalmi cél/igény, ami alapján alkalmazni kellene a szerzői jogok megsértéséről szóló cikket. Itt viszont a vagyoni hátrány okozása kérdéses, azaz, hogy egy szakdolgozat leadása okoz-e vagyoni hátrányt a bérírónak, különösen, hogy még pénzt is kap az írásért.

IV. AZ EGYETEMI MAGÁNAUTONÓMIA SZEREPÉRŐL

1.A plágium fogalma - az egyetemi magánautonómia szemszögéből

A szerzői jogi kérdések mellett létezik egy köznapibb, az egyetemek által az egyszerűség kedvéért a szerzői jogtól eltérően értelmezett felfogása a plágiumnak, és ez jelenik meg az általuk szorgalmazott nyilatkozatokban, a legkülönbözőbb formákban és hatállyal.³³ Utóbbira jó példa a Nemzeti Közszerzői Egyetem fegyelmi és kártérítési szabályzata,³⁴ mely a következőket rögzíti:

2. §

(1) Fegyelmi vétséget követ el a hallgató, ha az Ftv.-ben, vagy egyéb, a hallgatókra vonatkozó jogszabályban, illetve egyetemi szabályzatban meghatározott valamely kötelességét vétkesen és súlyosan megszegi, így különösen, ha:

a) más munkáját a sajátjaként tünteti fel, vagy nem hivatkozik megfelelően más munkájára (plágium)...

A szabályzat átlendül a kérdésen, a plágium kifejezés zárójelbe helyezésével mindkettő, vagy csupán a második tagmondatra gondolunk plágium alatt (jó eséllyel mindkettő tagmondatra vonatkozik).

³³ Egy nagyszerű összefoglalót az egyetemek hasonló szabályzatairól itt lehet elérni: Plágiumbukták: nincsenek pontos szabályok a magyar egyetemeken. <<http://eduline.hu/felsooktatas/2012/11/28/plagium_CF8WU2>>

³⁴ <<http://193.224.76.4/download/isz_hat/20.2011_melleklet.pdf>>

Emellett pedig a pontos meghatározást is kihagyja, tág teret biztosítva ezzel az értelmezésnek. Utóbbi megoldás egyébként általános, sőt, magyar szinten e szabályozás még jónak is mondható.

A Corvinus Egyetem Közgazdaságtudományi Kar Tanulmányi és vizsgaszabályzata a következőképpen fogalmaz (szűk, precíz szabály):

„a szakdolgozat elégtelennel való minősítését vonhatja maga után az alábbi körülmények fennállása:

a dolgozat több mint 1 bekezdés (kb. 3-4 mondat) terjedelemben szó szerinti formában vagy azt megközelítő módon idegen műből építkezik az eredeti forrásnak a megfelelő szövegrésznel és az irodalomjegyzékben való megjelölése nélkül (plágium)...”

Az ELTE ÁJK szerint „szakdolgozat/diplomamunka esetén plágiumnak számít:

- *a szó szerinti idézet közlése idézőjel és hivatkozás megjelölése nélkül;*
- *a tartalmi idézet hivatkozás megjelölése nélkül;*
- *más publikált gondolatainak saját gondolatként való feltüntetése”³⁵*

Utóbbi felfogás mintha kicsit lazább lenne, a tartalmi idézés elfogadott, annak keretei a levegőben lógnak.

Az Oxfordi egyetem honlapja a plágiumot a következőképpen foglalja össze:

„A plágium mások munkájának vagy gondolatainak valakinek a munkájába anélkül való bemásolása vagy idézése, hogy arra az illető utalást tenne. Munka alatt minden már megjelentetett vagy meg nem jelentetett munkát értünk, ideértve a kéziratot, és nyomtatott vagy elektromos formátumú munkákat is. Az összejátszás a plágium egy másik

³⁵ ELTE ÁJK eredetiség nyilatkozat, http://www.ajk.elte.hu/file/NY_eredetisegi_nyilatkozat.pdf (2014. január 1); az ELTE ÁJK fegyelmi szabályzata még bizonytalanul fogalmaz (76. §):

„A szakdolgozat a hallgató önálló munkája, melyben be kell tartani a hivatkozások és idézések standard szabályait. A szakdolgozathoz csatolni kell a hallgató eredeti aláírással ellátott nyilatkozatát, melyben kijelenti, hogy a munka saját szellemi,„

formája, amikor hallgatók nem megengedett módon kooperálnak egymással vagy másokkal egy munka elkészítése során. (fordítás tőlem - a szerző).³⁶

E szerint az órai munkára történő „plagizálás” (például egy szemináriumi házidolgozat) nem minősül plagizálásnak (vagy legalábbis nem ilyen szigorúak a szabályai),³⁷ szemben más egyetemekkel, például a Leedsi Egyetemmel.³⁸ Utóbbi egyetem egyébként kimondottan nevesíti a munka interneten történő vásárlását, és a képek illetve zenei művek felhasználását.³⁹ Az Essexi Egyetem a plágium alatt azt is érti (egészen tág értelmezés), ha a hallgató ugyanazt a dolgozatot két helyre is leadja.⁴⁰ Fontos még kiemelni, hogy a brit jogi folyóiratok által használt hivatalos, standardizált jogi idézési rendszerben (OSCOLA) szó szerinti hivatkozások esetén három sor az, amit elérve már önálló bekezdésbe kell kiemelni a szöveget.⁴¹

Radikálisan eltér tőlük, sőt, még a magyar szabályzatoktól is a PPKE BTK honlapján található meghatározás, mely szerint

„a plágium a szerzői jog megsértése, más szellemi alkotásának teljes vagy részleges feltüntetése saját alkotásként, illetve más szellemi alkotásának a jogosulatlan felhasználása. (kiemelés tőlem - a szerző)”⁴²

Jól látjuk, hogy e helyütt a szerzői jogra hivatkoznak, ami zavaróvá teszi a kérdést, hiszen e meghatározás a béríratással, ha a szerző önként függjeszti fel a jogait, nem tud mit kezdeni - ott nincsen szerzői jogi jogsértés. Ezt a hibát egyébként lágyabb formában, de az eredetiségi nyilatkozatok 90%-a elköveti Magyarországon. Jó részük úgy hivatkozik a szerzői jogi szabályokra, mintha azok mértékadóak

³⁶ „Plagiarism is the copying or paraphrasing of other people’s work or ideas into your own work without full acknowledgement. All published and unpublished material, whether in manuscript, printed or electronic form, is covered under this definition. Collusion is another form of plagiarism involving the unauthorised collaboration of students (or others) in a piece of work.” <http://www.ox.ac.uk/students/academic/goodpractice/about/> (2014. 01 01.)

³⁷ “Although plagiarism in weekly essays does not constitute a University disciplinary offence, it may well lead to College disciplinary measures. Persistent academic under-performance can even result in your being sent down from the University. Although tutorial essays traditionally do not require the full scholarly apparatus of footnotes and referencing, it is still necessary to acknowledge your sources and demonstrate the development of your argument, usually by an in-text reference...” *Uott.*

³⁸ http://www.ldu.leeds.ac.uk/plagiarism/what_is_it.php (2014. 01 01.)

³⁹ *Uott.*

⁴⁰ <http://www.essex.ac.uk/plagiarism/types1.html>

⁴¹ OSCOLA Oxford Standard for the Citation of Legal Authorities - 4th edition.

http://www.law.ox.ac.uk/published/OSCOLA_4th_edn.pdf

⁴² <https://btk.ppke.hu/hallgatoinknak/plagiujmtajekoztato> (2014. január 1.)

lennének a fegyelmi eljárás körében, pedig látjuk, itt alapvetően szigorúbb követelményeket érvényesülnek.

Összességében nézve, a fentiek alapján megállapítható, hogy az egyetemek jó részének (kivétel a fenti listán a PPKE BTK) értelmezése egyértelműen más, mint ha szerzői jogi szempontból beszélünk plágiumról, úgy, mint szerzői jogi jogsértésről. Azt gondolom tehát, hogy létezik egy, az egyetemek által a gyakorlati problémák alapján felvázolt, jogszabályokban sehol nem megtalálható, alapvetően igencsak ködös és a semmibe lógó terminológia. E terminológia azon (kimondott vagy kimondatlan) célból, hogy a plágium kifejezést rá lehessen húzni e tevékenységre, az egyszerűség kedvéért bizonyos esetekben egy kalap alá veszi a dolgozat másolását, illetve béríratását - nézetem szerint egyébként helytelenül, vagy legalábbis bizonytalan módon. Ráadásul egyetemenként, sőt, néha egyetemi karonként változik, hogy mit értenek plágium alatt, nem csak Magyarországon, hanem külföldön is. Ugyanakkor ez jogi szempontból érdektelen is: az egyetemek diverz interpretációja, hogy mi a plágium (3-4 sor, vagy 5-6 sor, vagy egy oldal, esetleg több oldal, a dolgozat két helyre leadása ilyen-e vagy sem, stb.), csupán az ő eljárásaikhoz lényeges. Ahhoz, hogy a hallgató felelősségét meg tudják állapítani. Amennyiben egyértelmű kereteket raknak le, a fegyelmi eljárásokat le lehet folytatni e szabályok alapján. Ugyanakkor ez az értelmezés sem a büntetőjogi oldalt (ld. a szerzői jogi bitorlást, vagy a magánokirat-hamisítás tényét), sem a szerzői jogi oldalt (a szerzői jogi jogsértésekhez kapcsolódó helyzetet) nem befolyásolja, utóbbiak számára érdektelen és jogiatlan (ne felejtjük el, egy önálló szerzői műhöz elég enyhén átdolgozni a dolgozatot, a bűncselekmény pedig azzal áll be, hogy azt állítja, a dolgozat az ő munkája teljes egészében).. Az egyetemi szabályzatok ráadásul nem jogi normák - betartásuk a hallgatót a magánautonómia mezejére tereli.

2. A lehetséges egyetemi szankciókról

A fenti diverzitáshoz hasonlóan az egyetemi szankciók terén még problematikusabb a helyzet. E téren ugyanis a szabályzatok jó része legfőképp a Felsőoktatásról szóló törvény 55.§ -ában található szabályt rögzíti, bizonyos esetekben szó szerint:

„(1) Ha a hallgató a kötelességeit vétkesen és súlyosan megszegi, fegyelmi eljárás alapján, írásbeli határozattal fegyelmi büntetésben részesíthető.

(2) A fegyelmi büntetés lehet

a) megrovás,

b) szigorú megrovás,

c) a térítési és juttatási szabályzatban meghatározott kedvezmények és juttatások - legfeljebb hat hónap időtartamra szóló - csökkentése, illetőleg megvonása,

d) határozott időre - legfeljebb két félévre - szóló eltiltás a tanulmányok folytatásától,

e) kizárás a felsőoktatási intézményből.”⁴³

Ez hallgatókra (hallgatói jogviszonyban állókra) nézve rendben is volna, csak hogy az egyetemek jó részének nincsenek konkrét szabályai arra vonatkozóan, hogy a múltbeli jogsértések terén hogyan járjanak el, és szinte szó szerint átveszik e megfogalmazást. Sőt, jómagam a hasonlóan pontatlan, pongyola szabályzatok alkalmazásának helyességét már az abszolutóriumot teljesített/lezárt, de nem államvizsgázott hallgatók tekintetében is kétségbe vonnám. Ráadásul a fenti törvény a következőket mondja ki a hasonló eljárásokról (szintén az 55. §-ban):

„(4) Nem lehet fegyelmi eljárást indítani, ha a fegyelmi vétségről való tudomásszerzés óta egy hónap, illetőleg a vétség elkövetése óta öt hónap már eltelt. E rendelkezések alkalmazásában tudomásszerzés az, amikor az eljárásra okot adó körülmény a fegyelmi eljárás megindítására jogosult tudomására jutott.”

Ilyen téren tehát komoly problémát okoz, hogy ha valaki bérirat egy szakdolgozatot, és öt évvel később, mikor kiderül, felelősségre kívánják vonni. Szabályzat hiányában a levegőben lóg, hogy mi alapján veszi vissza az egyetem a diplomát, illetve, mikor nem, és a fenti rendelkezések tekintetében azt látjuk, hogy csupán rövid ideig van vagy lenne lehetősége visszavenni a címet. Ehhez képest hasznavehetőbben fogalmaz kimondottan a doktori címekre vonatkozóan A doktori iskolákról, a doktori eljárások rendjéről és a habilitációról 387/2012. (XII. 19.) Korm. Rendelet 16. §-a, mely szerint

⁴³Vö. PPKE Hallgatói fegyelmi és kártérítési szabályzat <http://ppke.hu/uploads/articles/34/file/Fegyelmi%20Szab%C3%A1lyzat.pdf> (2014. január 1.); ld még pl. Szabályzat a hallgatói plágiumról - Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, <http://www2.arts.u-szeged.hu/letoltes/plagiumszabalyzat.pdf> (2014. január 1.)

„(10) A doktori fokozat a doktori tanács határozata alapján vonható vissza, amennyiben megállapításra kerül, hogy a doktori fokozat odaítélésének feltételei nem teljesültek.”

A 24. cikke szerint pedig

„(2) A habilitált doktor cím a habilitációs bizottság határozata alapján vonható vissza, amennyiben megállapításra kerül, hogy a cím odaítélésének feltételei nem teljesültek.”

Látjuk, e törvényi az egyetemi szakdolgozatok hamissága esetére követendő eljárást szinte kizárják, ezzel megkötve az egyetemek kezét, és csupán a doktori cím visszavételét teszik lehetővé. Az, hogy az „egyetemi diploma visszavonható, ha az illető érdemtelené vált rá”, a fentiek alapján úgy tűnik, tévedés - nem, nem vonható vissza, csak rövid ideig, de ha a fegyelmi eljárás szabályait szűken (pontosabban szó szerint) értelmezzük, talán még akkor sem.

V. MEGOLDÁSOK A JÖVŐRE NÉZVE

1. Hangsúlyt a magánautonómiára kell helyezni

A magam részéről, a lehetséges szankciórendszer kialakítása során erősen hajlanék kétféle megállapításra.

Egyrészt úgy tűnik, az egyetemeken kialakult gyakorlat alapján is, hogy a büntetőjogi szabályok szinte hasznavehetetlenek. Nem hallunk olyan büntetőeljárásokról, melyeket az egyetemek indítanak hallgatóik ellen. Amennyiben hasonló eljárások tömegesen felmerülnének, a hallgatók akkor is bíznának az elmaradásukban. Feltételeznék, hogy nem kapják el őket, vagy azért, mert bíznának abban, hogy az egyetemek nem jelentik fel őket a rendőrségen. Egy feljelentés mind az egyetemnek, mind a hallgatónak kellemetlen.

Másrészt nem lehet nem észrevenni, hogy azon jogosítványok, amelyekkel a hallgatói hamisítások és béríratások elleni harcban az egyetemek fel vannak ruházva, rendkívül limitáltak. A limitált alatt főleg a Felsőoktatási törvény rendelkezéseit kell értenünk, különösen a diploma visszavétele kapcsán (doktori cím megszerzése esetén a helyzet szerencsére jobb).

A fentiek egy szerencsétlen, rossz elegyet alkotnak: úgy kerül hangsúlyozásra a büntetőjogi jelleg (ld. a hallgatók közokirat-hamisítással való fenyegetése), hogy az nem hatékony, nem reális, nem alkalmazható. Emellett viszont azon a területen, ahol az egyetemi szigoroknak valóban működnie kéne, az egyetemek gúzsba vannak kötve. A hangsúlyt egyértelműen el kéne tolni az egyetemi magánautonómia erősítésének irányába. A továbbiakban a jelenlegi helyzet gyenge pontjai fejlesztésének *de lege ferenda* javaslata következnek.

2. A büntetőjogi szankciókról: tisztázásuk, rögzítésük szükségessége

Ugyan nem a büntetőjogi szankciókat kellene középpontba állítani, ám mégis, amennyiben ilyen szankciókat alkalmazunk, felmerül a kérdés: a béríratás és a plágium, pontosabban az ilyen módon kapott dolgozat leadása köz- vagy magánokirat-hamisításnak felel-e meg? Úgyszintén érdemes lenne valamilyen iránymutatást adni arra nézve, hogy milyen büntetést kellene ezen cselekmények elkövetőire kiszabni. Nem mindegy ugyanis, hogy a tényállást mennyire értelmezzük szigorúan, és a jelenlegi rendszerben mind maga a tényállás, mind a szankciórendszere a levegőben lóg, igazán bírói gyakorlata sincsen.

3. A Felsőoktatási törvényben szabályozni kell az egyetemi diplomák visszavételének szabályait

Nézetem szerint (és ez legfőképp morális értékválasztást jelent, ami nyilvánvalóan vitatható), az egyetemek kontroll szerepét kellene erősíteni, az ő feladatuk lenne, hogy megfelelően eljárhassanak a kérdésben. Emellett az állam feladata lenne, hogy az egyetemeknek jogot biztosítson arra, hogy eljárhassanak. Ha kilépünk a merev formalizmusból, azt látjuk, hogy az egyetem az egyik oldalon nyújt egy szolgáltatást, és a hallgató kötelessége bizonyos szabályokat betartani. Amennyiben nem tartja be, ellene fel kell tudni lépni. Kicsit hasonló ez az érdek a polgári jogi tulajdonjogi igényekhez, amelyek nem

évülnek el. Ugyanígy, olyan esetekben, ha valaki tisztességtelen eszközökkel szerez diplomát, hibásnak találom azt a megoldást, hogy az egyetemnek nem biztosítunk lehetőséget a fellépésre, mondjuk hat év elteltével, és 4,5 év után is csak büntetőfeljelentést tehet.

Érdekes kérdésként merül fel, hogy vajon nem jelentene-e alkotmányjogi problémát, ha például tíz évvel a diploma megvédését követően vennék vissza a diplomát? A hasonló esetekre kijelenthető, hogy nem merülne fel gond, így alkotmányjogi probléma sem. Az eset analóg azon tényállással, amikor valaki egy bűncselekmény folytán jut például gépjárműhöz (lopja), és birtokában marad a kocsi, melyet a bűncselekmény elévülése után, például 15 év elteltével, felfedeznek. Utóbbi nem büntetőjogi, hanem polgári jogi kérdés: a tulajdoni igények nem évülnek el - a jogos tulajdonosa visszaveheti a kocsit. Összességében nézve tehát az egyetemek eljárhatnának a hasonló kérdésekben, ha a jogosítványaik nem lennének limitáltak.

4. A hallgatók felvilágosítására nagyobb hangsúlyt kell helyezni

Az Egyesült Királyságban a hallgatók felvilágosítására a hazainál jóval nagyobb hangsúlyt fektetnek. Ahogyan fentebb a plágiumszabályok kapcsán látni is lehetett, önálló oldalak működnek, melyeken a hallgatók a plágium mibenlétéről kaphatnak felvilágosítást, konkrét példákkal is illusztrálva az elkövetett cselekmény. Nálunk ez viszonylag kevés egyetemen van így, a hallgatók igen kevés információt kapnak arról, hogy mit lehet, és mit nem elkövetniük. Fontos lenne, hogy az összes egyetem létrehozzon hasonló oldalakat, ahol nem csupán egy rövidített mondatban elemzik a plágium, béríratás, stb. kérdéskörét, hanem alaposan, mindenre kiterjedően körüljárják.

A másik kérdés, hogy (furcsa módon, de) az egyetemek jó részén nincsen kötelező szakdolgozatíró szeminárium. Utóbbi hiánya hatalmas hiba: a hallgatók nem tanulnak meg pontosan írni, hivatkozni, a véleményüket szabatos formában kifejezni, stb. E hiány későbbi életükre is kihathat: nem tanítják meg őket például rendesen levelet írni, vagy arra, hogy milyen formában érintkezzenek hivatalokkal. Még doktorandusz szinten sem foglalkoznak sem a dolgozat milyenségének formai és tartalmi követelményeivel, sem az anyagok begyűjtésének módjával. Az Egyesült Királyságban a kutatómunkának elég komoly feltételei vannak, interjúztatás, stb. esetén külön engedély kell az egyetemtől, az egyetemi név

használata szabályozott, stb. Emellett önálló előadásokban tisztázzák számukra a dolgozat megírásának feltételeit, amelyeken kérdezhetnek is a tanároktól. Ez nálunk (finoman szólva) nem általános.

5. Egyetemi szabályzatokat pontosítani

Láthattuk korábban, hogy az egyetemi szabályzatok elképesztő diverzitást mutatnak a plágium meghatározása kapcsán. E téren egyrészt azon szabályzatokat, melyek a szerzői jogra vonatkoznak, ki kellene javítani: ez nem hivatkozási alap, nem pusztán szerzői jogi jogsértésről van itt szó. Másrészt a plágium fogalmát pontosítani kellene: a „*nem megfelelően meghivatkozott*”-hoz hasonló fordulatokat el kell kerülni. Ki kell fejteni, pontosan mit értünk plágium alatt, mennyi, hány sor a plágium tartalma, mit értek „*nem megfelelően meghivatkozott alatt*”, stb.

6. Egységes etikai kódex-ajánlások létrehozatala

Lényeges lenne ezek mellett egységes etikai vagy plágium kódex ajánlásokat kidolgozni (akár többet is). Ezen ajánlások tartalmazhatnák a vonatkozó jogi hátteret, ami némely esetben az egyetemek előtt is zavaros, illetve azt a keretet, amelyek mentén az egyetemek eljárhatnak. Azt gondolom, az ajánlások kidolgozására az egyetemek képviselőinek egy bizottságát kellene felkérni, mely a következőket kellene vizsgálja:

- Egyrészt a hazai jogi hátteret
- Másrészt a nemzetközi megoldásokat, ideértve a jogi és egyetemi szabályzati környezetet
- Harmadrészt kidolgozna egy formaszöveget a megfelelő implementáláshoz, ideértve azon tipikus hibák ismertetését, amelyeket az egyetemek rendszeresen elkövetnek

Ezzel több pontot is lehetne fejleszteni. Egyrészt az egyetemek több információt kapnának lehetőségeikről. Másrészt azon egyetemek, amelyek eddig nem rendelkeztek megfelelő belső

szabályzatokkal, idővel talán kidolgoznák azokat. Harmadrészt elmozdulhatnánk egy olyan irányba, hogy legalább a plágium mint kifejezés tartalma egységesebb legyen.

7.Saját Oscola (Blue book) hivatkozási rendszer kidolgozása

A fentiek mellett érdekes lehet, hogy (korábban említésre került) az Egyesült Királyságban létezik a jogi folyóiratok számára egy egységes hivatkozási rendszer, az Oscola.⁴⁴ Utóbbi egy olyan hivatkozási rendszer, ami 61 oldalon keresztül írja le és pontosítja a hivatkozások mikéntjét. Az interneten még olyan generátor is van,⁴⁵ ami automatikusan Oscola formátumba rakja a hivatkozásokat. Hasonló az Egyesült Államokban is létezik, ott a négyszáz oldalas *Blue Book* tölt be hasonló funkciót, ezáltal egységesítve a jogi szakdolgozatok és folyóiratok formátumát.⁴⁶

Azt hiszem, az egységes hivatkozási rendszerek kidolgozása alapvetően előzi meg azt a problémát, hogy nem tudjuk, hogyan kellett volna meghivatkozni egy dolgozatban egyes szerzőket. Jómagam azt javasolnám, hogy a vezető hazai folyóiratok és egyetemek a jogi közegben vegyék át (fordítsák le) az Oscola formátumot, vagy hasonló formátumokat a különböző tudományterületeken. Ez egyébként az egyetemi kollégákat is rászoktatná egy olyasfajta hivatkozási rendszerre, melyet a világ vezető folyóiratai használnak, és egységesítené a rendszerünket. Jelenleg néha még a színvonalasabb folyóiratokon belül sem egységes a hivatkozások mikéntje.

8. Az egyetemi rendszert érintő kérdésekről⁴⁷

Végül, de nem utolsósorban, felmerült egy érv az egyik béríratást végző (végeztető) cég részéről, amivel érdemes foglalkozni. Állításuk szerint a hazai egyetemi rendszer annyira alacsony színvonalú, az egyetemi oktatók annyira nem figyelnek a hallgatók igényeire, a konzultációs lehetőségek némely esetben annyira korlátozottak, hogy nem lehet elvárni a hallgatóktól, hogy megfelelő színvonalú dolgozatot adjanak be. Nos, az érvek azon részét, mely szerint a hazai felsőoktatás színvonalában elmarad a

44 OSCOLA Oxford Standard for the Citation of Legal Authorities - 4th edition.
http://www.law.ox.ac.uk/published/OSCOLA_4th_edn.pdf

45 Oscola referencing generator 2014 <<http://www.lawteacher.net/oscola-referencing>> (2014. január 20.) Érdekes módon egyébként az Oscola generátor pont egy jogi béríratással foglalkozó cég honlapján van, érdemes megnézni, mit írnak az általuk gyártott esszék felhasználhatóságáról.

46 The Bluebook: A Uniform System Of Citation (Columbia Law Review Ass'n Et Al. Eds., 19th Ed. 2010).

47 Az alábbiakon túl ld. még Jakab András, 'A magyar jogi oktatás megújításához szükséges lépések. Reformjavaslat összehasonlító áttekintésre alapozva.' *Magyar Jog* 2010 204-223.

nemzetközi mércétől, meg lehet érteni. Ugyanakkor ezen érvek akkor, amikor szakdolgozatokról van szó, alapvetően helytelenek: nem lehet ugyanis egyik rosszra válaszul egy másik amorális megoldást alkalmazni. Az, hogy szükséges lenne a hazai felsőoktatás szerepének alapos átgondolása, ami ahelyett, hogy fejlődne, inkább balkanizálódni látszik, egyértelmű. Az is egyértelmű, hogy ezt átgondolt reformokkal lehetne jobb irányba terelni a forráskivonások helyett. E körülmények viszont sem jogi, sem morális alapot nem szolgáltathatnak hallgatóknak a dolgozatok másolására vagy bériratására.

A másik oldalon viszont tény, hogy a hazai egyetemi rendszerről lehet rossz véleményünk. Egyrészt autoriter, gyakorlatilag az autoriter rendszerek embertípusát állítja középpontba, ami kiváló volt a kommunista államrendnek, illetve előtte a Horthy rendszernek (amit a maga huszonegynéhány évével szintén egy autoriter rendszernek nevezhetünk), de demokratikus országok demokratikusan gondolkozó polgárainak (valódi *citoyen*ek) képzésére szinte alkalmatlan. Az egyéni képességek fejlesztése nem érdekes számára, utóbbi teljesen a háttérbe van szorítva, és sokkal inkább egy hasznavehetetlen tudáshegyet kíván átadni, azzal, hogy a tanárt, mint valami „szent tehenet”, akkor is tisztelni kell, ha semmi tisztelni való nincs rajta, sem emberileg, sem szakmailag. Ezt a világviszonylatban is kiemelkedően (feleslegesen) sok cím fenntartásával éri el, amivel a versenyt sikerül teljesen kiiktatnia. A posztszovjet és a nyugati típusú egyetemi és akadémiai címek fenntartása és keverése, illetve kiváltságos rétegek létrehozása ilyen értelemben nem szerencsés, sőt, kimondottan káros. Az egyetemi oktatók autoriter szemléletét jól mutatja, hogy be lehetett vezetni egy szinte használhatatlan és hasznavehetetlen MTMT-t⁴⁸ úgy, hogy egy-egy intézmény központilag engedélyezi, vajon felrakhatom-e mint oktató a már megírt és megjelent cikket az adatbázisba, és senki, egy szóval nem tiltakozott, hogy e rendszer értelmetlen, hasznavehetetlen, felesleges, és egyáltalán, már a léte is nonszensz egy szabad országban. Idegen nyelvű képzések szinte nincsenek, és lassan az idegen nyelvi képzések is fogyatkoznak. Ez azért problematikus, mert ezek nélkül sem az oktatóknak, sem a hallgatóknak nincsen kilátásuk a világra, arra, hogy „ott kint” hogyan fejlődik az ő területük. Ha sikerül elfogadni, hogy egyetemi oklevél megszerzéséhez ne kelljen idegen nyelvből vizsgát tenni, végképp bezárkózottá válik a rendszer. Emellett - ahogyan a magyar társadalom is - szándékosan és tudatosan kontraproduktívan van felépítve, sok esetben minél előrébb jut valaki, az esetek jelentős részében morálisan és szakmailag annál lejjebb csúszik, a személyközi kapcsolatok gyakorlatilag teljesen dominálnak, a teljesítmény helyett. Az, hogy az egyetemi oktatás

⁴⁸ <https://www.mtmt.hu/> (2014. február 1.)

szolgáltatás, általában nem jelenik meg semmilyen szinten. Ráadásul bizonyos képzéseket, például a jogi képzést, nem „sikerült” BA-MA szintre osztani, ami azt jelenti, hogy a hallgatók ötödévből is olyan tárgyakat hallgatnak, amiknek nem veszik semmi hasznát. Olyanokat, amikkel tudják jól, hogy soha nem fognak találkozni a gyakorlatban. Utóbbi tárgyak más, értelmes tárgyak elől, amik esetleg érdekelnék őket (olyat mindig könnyebb tanulni) elvonják a figyelmet. Emellett a szóbeli vizsgák száma elképesztően magas némely helyen. Oktatóként tudom, a szóbeli vizsgán alaposan felderíteni azt, hogy valaki mit tud, rendkívül szubjektív dolog - az egyéni fellépés, szerencse is komoly szerepet játszik. Ráadásul nincsenek standardok, amelyeket a tanárok érvényesítenek: ugyanazon tanszékeken is változik, hogy ki milyen szempontok alapján osztályoz, és van, aki ugyanarra a teljesítményre akár két jeggyel is rosszabbat ad, notórius jelleggel. Ráadásul a tanárok túlterheltek, van, ahol például minden nap 30-40 hallgatót vizsgáztatnak le. Gondoljunk bele, a századik hallgató után egy héten mennyire képesek figyelni arra, aki előttük elmondja az anyagot.

Ez csak egy pár kiemelt példa arra, hogy milyen anomáliák vannak. Ugyanakkor nem gondolom, hogy bármelyik érv a bériratás mellett felhozható lenne: utóbbival egy sok sebből vérző rendszer koporsójába még pár oda nem illő szöveget ütnek be a hallgatók.